

Role samospráv v pomoci dětem ohroženým sociálním vyloučením

Ivana Matoušková, Třebíč, 20. 9. 2012

- proces transformace systému péče o ohrožené děti v ČR,
- cíl transformace
- závěry rozsudků Evropského soudu pro lidská práva,
- aktuální situace dětí ohrožených nepříznivými sociálními poměry
- možnosti řešení

- zprávy Výboru pro práva dítěte při OSN opakovaně upozorňující na vysoký počet dětí umístěných v ČR do ústavní péče
- rozsudky Evropského soudu pro lidská práva,
- Obecná opatření k výkonu rozsudků ESLP – prevence odebrání dětí z péče rodičů ze sociálně ekonomických důvodů
- stanoviska, rozsudky a nálezy Nejvyššího a Ústavního soudu

- Odnímání dětí výhradně z důvodů nevhodného bydlení nebo jiných sociálních a ekonomických důvodů je nepřípustné.
- Pokud nejsou zpochybněny schopnosti rodičů a jejich citové vazby k dětem, má stát pozitivní povinnost poskytnout rodičům odpovídající pomoc při výchově dětí.

- Odpovědnost neleží jen na orgánech uplatňujících státní moc (soudy, orgány sociálně-právní ochrany), ale nesou ji společně všechny orgány veřejné moci, včetně orgánů samospráv krajů a obcí.
- Je-li základním problémem rodiny nalezení vhodného bydlení a zaměstnání pro rodiče, kteří jsou výchovně způsobilí, nelze situaci řešit separováním dětí.

- Zásahem do práva na soukromý a rodinný život může být nejen ústavní výchova, ale i pěstounská péče.
- Pouhá „chudoba“ nebo nedostatek bydlení jsou řešitelné za pomoci orgánů státu či orgánů územní samosprávy.
- Skutečnost, že dítě může být umístěno do příznivějšího prostředí za účelem výchovy, sama o sobě neopравňuje k razantním opatřením. Musí zde existovat další okolnost zvýrazňující nezbytnost daného opatření.

-Přibývá dětí vyrůstajících od narození v azylových domech (skryté bezdomovectví). Čím déle domácnost žije v provizorní podmínkách, tím těžší je pak nalezení dlouhodobého bydlení. Obce privatizují bytový fond, azylové domy jako zařízení sociálních služeb plní funkci sociálního bydlení. (pozn.: Dle § 35 odst. 2 zákona č. 128/2000, o obcích, obec v samostatné působnosti vytváří podmínky pro uspokojování potřeby bydlení, nemá povinnost zajistit bydlení.)

- Úroveň bydlení určuje charakter životního způsobu rodiny.
- Přestěhování do horších bytových podmínek (např. do holobytů), kumulace rodin s problémy do jedné lokality apod. vede následně k osvojování negativních vzorců chování, postojů apod.
- Obce podporují spíše vlastnické bydlení než dostupné nájemní bydlení.

- Přibývá rodičů, jimž dlouhodobá chudoba bere výchovné kompetence, lidé jsou bez rezerv finančních i psychických (apatie, naučená bezmocnost, alkohol).
- Zneužívají se chudí lidé pro jejich chudobu, komerční nájemné v nekvalitních ubytovnách vyšší než potenciální hypotéka, půjčky s lichvářským úvěrem dostávají rodiny pod hranici životního minima.
- Sebelepší síť sociálních služeb nezlepší kvalitu života chudých dětí, které jsou dehonestovány.

- školní výsledky dětí v ČR velmi silně ovlivněny socioekonomickým statusem orientační rodiny, bludný kruh chudoby začíná a končí v oblasti vzdělání,
- chudoba snižuje vzdělávací šance dětí a představuje mnohonásobnou deprivaci,
- počínaje 1. 1. 2011 ztráta zákonného nároku na prominutí úplaty za MŠ („hlídací služba pro děti zaměstnaných rodičů“), nyní nově upraveno novelou vyhlášky č. 14/2005 Sb.

- Institucionální předškolní výchovu nemůže individuální sociální práce ani docházka do jakýchkoliv útvarů zájmového vzdělávání nahradit.
- Dosud nejdéle probíhající longitudinální výzkum vlivu institucionální předškolní výchovy (*Ypsilanti, Michigan, U.S.A.*) ukázal netušený vliv odborně vedené předškolní výchovy na “sociální parametry” člověka.

- Funkce dle § 16 školského zákona a dle § 1 odst. 6 vyhl. č. 73/2005 Sb. i pro děti žijící v odlišném sociokulturním prostředí.
- Sociální znevýhodnění - prostředí, kde se dítěti nedostává potřebné podpory k řádnému průběhu vzdělávání včetně spolupráce zákonných zástupců se školou, a žák znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.
- asistent pedagoga: pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky a zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází, a podpora žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí.

- Brigády SŠ studentů, aby se udržely na škole (výsledky neodpovídají předpokladům).
- Třídní kolektiv organizuje sbírku na lyžařský kurz pro svého spolužáka, pro něhož je tato akce finančně nedostupná.
- Studenti VŠ dávají pravidelně 2x měsíčně krevní plazmu (400 Kč za každý odběr), aby získali prostředky ke studiu. Jsou dětmi zaměstnaných rodičů, avšak pobírajících minimální příjmy, tedy tzv. „chudých pracujících“. Tito rodiče nejsou zátěží sociálního systému, protože nepobírají dávky hmotné nouze.

- Novela zákona č. 359/1999 Sb.:
- Součástí návrhu ORP na nařízení ústavní výchovy nebo umístění dítěte do ZDVOP nebo PPnPD je vyhodnocení, že důvodem podání návrhu nejsou pouze nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů, jestliže jsou jinak tyto osoby nebo rodiče výchovně způsobilí.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:
- Dle § 971 odst. 3 nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově, jestliže jsou jinak rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte.

- absence zákona o sociálním bydlení
- rizika vzniku sociálně vyloučených lokalit a mezigeneračního transferu způsobu života ve stavu sociálního vyloučení a chudoby
- konference na téma „Sociálně vyloučené lokality – vznik, rizika, možnosti řešení“:
 - apel na nutnost podpory sociální soudržnosti, rizika vzdělávání dětí ze sociálně vyloučených lokalit,
 - nástroj tzv. garantovaného bydlení:

<http://www.kr-vysocina.cz/sbornik-prispevku-z-konference-socialne-vyloucene-lokality-vznik-rizika-moznosti-reseni/d-4043784/p1=1012>

- Problémem nejen získat dostupné bydlení, ale následně si jej udržet.
- Metodické doporučení krajského úřadu pro pracovníky na úseku sociálně-právní ochrany dětí k pomoci rodinám s nezletilými dětmi při řešení dluhu na nájemném, které by mělo předcházet případnému vyklizení.
- Zásadní podmínkou je spolupráce sociálních pracovníků se správci bytového fondu a kvalitní sociálně-právní poradenství rodinám s dětmi, které jsou ohroženy ztrátou bydlení.

- Dle § 687 odst. 2 OZ v nájemní smlouvě lze sjednat předání bytu ve stavu nezpůsobilém pro řádné užívání, pokud si nájemce s pronajímatelem současně vymezí práva a povinnosti z toho plynoucí, zejména výši a způsob úhrady nákladů na provedení úpravy.

- Zrušený institut účelově vázaných bezúročných půjček dle vyhl. č. 182/1991 Sb. (do 20.000 Kč osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci a nebyly schopny ji samy překonat, později pro ZTP občany do výše 40. 000 Kč na nákup MV).
- Poskytovatelem by byl orgán veřejné moci (obec, kraj) nebo NNO.
- Prevence zřetězování půjček, zabránění pokračujícímu materiálnímu strádání rodin a prevence majetkové kriminality (lichva, podvod apod.).
- Nutný individuální plán sociální práce s rodinou.

Nález Ústavního soudu č. IV. 2244/09 ze dne 20. 7. 2010
Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče
o ohrožené děti na období 2009 – 2011
Národní strategie ochrany práv dětí
Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti ČR
Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti ČR)
Stanovisko Nejvyššího soudu č. Cpjn 202/2010
Soubor obecných opatření k výkonu rozsudků evropského
soudu pro lidská práva
Novela zákona č. 359/1999 Sb.,
Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Děkuji za pozornost.

Ivana Matoušková

734 694 485

matouskova.i@kr-vysocina.cz